

Kamenje v mojih žepih Rocks in My Pockets **16+**

pedagoško gradivo

avtorica Tina Poglajen

kazalo

uvodna beseda.....	3
o filmu.....	4
filmografski podatki.....	4
vsebina	5
o avtorici	7
iz prve roke	9
kritike.....	11

izhodišča za pogovor o filmu	12
materinstvo in vloga žensk v družbi	12
pripovedovalski glas	14
medijske in kulturne reprezentacije duševnih motenj	15
animacija.....	17
predlog za dodatne dejavnosti	18
literatura.....	19

Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

Kolofon | **Kamenje v mojih žepih** • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Avtorica: Tina Poglajen • Uredila: Barbara Kelbl • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Slikovno gradivo: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta / arhiv Kinodvora • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2015

uvodna beseda

»Smešen film o depresiji« kot **Kamenje v mojih žepih** opiše avtorica, Signe Baumane, dobro označuje, zakaj se nam film zdi primeren za mlade, čeprav je njegova vsebina zahtevnejša, a je ustvarjalno in vsebinsko tako inovativen, nenavaden in domišljen, da bi ga bilo škoda spregledati. Film združuje poseben in ustvarjalen pogled na teme, ki jih je vredno obravnavati z mladimi in se o njih odkrito pogovarjati: občutenje depresije in drugih duševnih motenj, kompleksnost vzrokov, ki do tega pripeljejo, raznolikost načinov obravnave, strahovi in predsodki, ki se s tem povezujejo, pa tudi ustvarjalna svoboda, osebna samouresničitev, položaj žensk v različnih družbah in obdobjih, dominantni in alternativni načini pripovedi v osebnih zgodovinah, družbi in umetnosti. V pedagoškem gradivu se Tina Poglajen, poleg osnovne predstavitve filma in njegove avtorice, dotika navedenih tem, v pogovorih v razredu, bodisi pri razrednih urah, urah psihologije, sociologije, filozofije ali umetnosti pa jih lahko še nadgradite in poglobite.

o filmu

filmografski podatki

slovenski naslov **Kamenje v mojih žepih**

izvirni naslov **Rocks in My Pockets**

država in leto produkcije ZDA, Latvija, 2014

tehnični podatki DCP, barvni, 88 minut

jezik angleški s slovenskimi podnapisi

režija, scenarij in animacija Signe Baumanė

montaža Signe Baumanė, Wendy Cong Zhao

glasba Kristian Sensini

zvok Weston Fonger

producentka Signe Baumanė

koproducent Sturgis Warner

glas Signe Baumanė

distribucija v Sloveniji Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta

žanr animirana komična drama

festivali, nagrade (izbor)

Karlovi Vari: posebna omemba ekumenske žirije, nagrada FIPRESCI. Latvijski nacionalni filmski festival: najboljši celovečerni film, najboljši scenarij. Trst: nagrada SkyArte.

Chlotrudis: buried treasure. 2ANNAS, Riga: najboljši celovečerni film. DocsBarcelona,

Medellín: najboljši dokumentarni film. Animator: najboljši celovečerni film.

vsebina

Signe Baumanne začne s pripovedjo o babici Anni: v njenih mladih letih jo je divji lovec, ki je šel mimo, zagledal, kako stoji v vodi. Hotela naj bi se utopiti, vendar si je v žepe plašča pozabila naložiti kamenje, zato ni mogla ostati pod vodo. Signe se zdi, da bi sama, če bi se kdaj obesila, to znala veliko bolje načrtovati. Babica je bila hči kmetov in njena družina si je le stežka privoščila, da jo je kot dvajsetletno dekle poslala študirat, kar je bil v Latviji v dvajsetih letih dvajsetega stoletja izjemen privilegij, posebej za žensko. Od teh se je namreč pričakovalo predvsem to, da rodijo čim več otrok.

Anna se je zaposlila v pisarni impulzivnega podjetnika Indulisa, v katerega se je kmalu zaljubila. Ko sta se poročila, je opustila svoj študij, saj se je morala posvetiti predvsem težaškim gospodinjskim in kmečkim opravilom, hkrati pa je bila ves čas noseča ali je dojila, saj sta z možem imela osem otrok. Za nameček jo je Indulis, ki ga je mučilo ljubosumje, povsem odrezal od preostalega sveta.

Ker so ji starši zabičali, da mora stati za svojimi odločitvami, Signe razmišlja, da je Anna rešitev in možnost za svobodo videla edinole v svoji smrti ali v smrti svojih otrok. Babica naj bi pri petdesetih umrla v spanju, česar Signe njen oče, niti nihče drug od sorodnikov – babičinih otrok – ne zna zadovoljivo razložiti. Kljub okoliščinam, ki na to kažejo, si nihče od njih noče priznati, da si je Anna bržkone želela umreti. Namesto tega vztrajajo, da nanjo gledajo predvsem kot na svetnico.

Pripoved Signe nadaljuje z zgodbo o svoji sestrični Mirandi. Bila je umetnica, ki se ni želela poročiti, a je nato popustila pritisku partnerja in staršev. Po porodu prvega otroka je postala depresivna in se je poskušala ubiti, a ji je to preprečil mož. Vsi so verjeli, da jo muči zgolj poporodna depresija. Kasneje so jo zaprli v psihiatrično bolnišnico, kjer si je vzela življenje: skočila je z okna.

Signe se spominja lastnega življenja pri dvajsetih, ki je bilo takrat zelo podobno zgodbama njenih sorodnic. Četudi si je od nekdaj želela postati umetnica ali pisateljica, je tudi sama zanosila in se zelo hitro poročila, saj so to od nje zahtevali starši. Kmalu je začela sanjariti o samomoru. Psihiatrinja v tedanji Sovjetski zvezi ji je za depresijo predpisala zdravilo, ki so ga predpisovali za celo vrsto različnih pravih in namišljenih bolezni. Signe se je po zdravljenju v psihiatrični bolnišnici odločila za ločitev od moža, kar je bilo za tedanje konservativno okolje njene družine nekaj nezaslišanega, njena mama pa se je svojevoljno odločila, da bo prevzela

vzgojo njenega sina. Kljub temu Signe pride do zaključka, da vztrajanje pri lastnih odločitvah ni vredno tega, da ti uničijo življenje.

Poprej je vedno domnevala, da je umetniško žilico podedovala po dedku Indulisu, vendar ji je oče povedal, da je bila umetniška duša njegova mama, njena babica Anna, ki naj bi imela bogato domišljijo, vendar svojega daru nikoli ni imela priložnosti udeležiti. Signe bi ga zdaj spet lahko, vendar ji to preprečujejo ponotranjeni predsodki in strahovi, ki ji dopovedujejo, da so umetniki alkoholiki, umetnice pa kurbe, da je zanjo že prepozno in da to ni resen poklic. Da bi lahko sledila svojim sanjam, se Signe odloči, da bo pustila za seboj večino svojih stvari, tudi otroka in bivšega moža.

Spomni se na sestrično Lindo, ki je bila med vsemi sorodnicami daleč najlepša, najpametnejša in najuspešnejša. Na obiskih se ni želela pogovarjati z nikomer, raje je ostajala zaprta v avtu. To ji je Signe vedno zavidala, saj si je tudi sama želela ostati v sobi in brati, a ji mama tega ni dovolila in jo je silila, naj pride pozdravit sorodnike. Linda se je po srednji šoli hotela vpisati na medicinsko fakulteto in je zaradi neuspeha doživela živčni zlom. V svoji hiši je eno od sob oddajala moškemu, za katerega je trdila, da je njen zaročenec, on pa je to zanikal. Ko jo je dokončno zavrnil, se ji je zmešalo. Zgodba se je ponovila tudi kasneje, ko je zanosila s poročenim moškim, ki zaradi nje ni želel zapustiti žene. Linda je postala le še senca same sebe.

Tudi Irbe, Signina mlajša sestrična, ni mogla študirati glasbe, saj si njena družina ni mogla privoščiti plačila šolnine. Iz Rige se je morala preseliti v majhno mestece in poučevati v srednji šoli. Svoji sestri je nekoč priznala, da ji glasovi v glavi prigovarjajo, naj si prereže žile. Kljub temu da psihologi niso ugotovili, da bi bilo z njo kaj narobe, se je nekega dne obesila.

Po zlomu sorodnic sestra Signe pove, da so ji, ko je bila stara dvajset let, postavili diagnozo shizofrenija. Ker bi to pomenilo, da ne bi mogla več študirati in delati, so njeni starši psihiatrinjo podkupili, da je vse skupaj omilila. Signe v diagnozo ne verjame, vendar občasno začuti zbadljivost v svojih prsih. Počuti se, kot da je najslabši človek na svetu in da bi vsem naredila uslugo, če bi se preprosto obesila. Bolečina je tako močna, da ne more dihati, se pogovarjati ali se smehljati. Zdi se ji, da z njo ne more obremenjevati še drugih. Včasih si je na rokah ugašala cigarete, da bi z zunanjo bolečino preglasila notranjo, a zdaj ko je starejša, tega ne more več početi. Zdi se ji, da ne sme jemati zdravil, da ne bi porušila rahlega duševnega ravnovesja. Ob zbadljivosti vsakič znova poskuša preživeti in pri tem preživljati čas z ljudmi, ki so ji blizu, kar vsaj delno ublaži njeno bolečino.

Preden zaspri, Signe pomisli na svojo babico Anno. Sanjari o tem, kako ji prinese kamne, da bi se lahko končno utopila v reki in tako postala svobodna. Anna odgovori, da se sploh ni hotela utopiti, in kamne vrže daleč stran, v reko.

o avtorici

Animatorka **Signe Bauman** (1964) se je rodila v Latviji, vendar danes živi in ustvarja v New Yorku. Že od štirinajstega leta se ukvarja s pisanjem za različne publikacije, slikanjem, ilustriranjem in animacijo. Študirala je na univerzi v Moskvi, kjer je diplomirala iz filozofije.

Kot animatorka je bila najprej zaposlena pri animacijskem studiu Dauka, kjer je zasnovala in režirala več animiranih oglasov. Za svoj prvi film, **The Witch and the Cow**, je sama napisala scenarij, ga režirala, animirala in zasnovala koncept. Ko se je leta 1995 preselila v New York, je tam najprej pričela delati pri animatorju Billu Plymptonu, nato pa nadaljevala s samostojnim filmskim ustvarjanjem v New Yorku in na obiskih v Latviji.

Poleg ustvarjanja animiranih filmov je tudi kuratorka animiranih programov, slikarka in kiparka. Je članica ameriške Akademije za filmske umetnosti in znanosti.

Filmografija – celovečerni film:

Kamenje v mojih žepih (Rocks in My Pockets, 2014)

kratki filmi:

Birth (2009)

Teat Beat of Sex (2008)

The Very First Desire Now and Forever (2008)

Veterinararsts (2008)

Teat Beat of Sex (2008)

Dentist (2005)

Five Infomercials for Dentists (2005)

Five Fucking Fables (2003)

Woman (2003)

Natasha (2001)

The Threatened One (2000)

Love Story (1999)

Tiny Shoes (1993)

The Witch and the Cow (1991)

iz prve roke

»Kamenje v mojih žepih bi lahko opisala kot 'smešen film o depresiji'. No, morda ni ravno čista komedija, a je poln ironije in skozi smešne podobe govori o resnih stvareh. Ena od stvari, ki me kot umetnico najbolj zanimajo, je interakcija med navznoter obrnjenim osebnim in navzven obrnjenim družbenim. Vsi imamo globoko osebne izkušnje, o katerih ne govorimo, a jih občutimo. Ko jih pozunanjimo, postanejo zgodbe in se najverjetneje zelo oddaljijo od izvorne notranje izkušnje. Sama želim premostiti vrzel med notranjim in zunanjim, želim posredovati občutek, kaj zares pomeni biti živ in iti k zobozdravniku ali imeti spolni odnos ali biti depresiven. V svojih filmih pogosto obravnavam težke, neprijetne teme, ker verjamem, da se moram s stvarmi, ki me težijo, neposredno soočiti. Ideja o tem, da bi posnela film o depresiji, se je rodila nekega novembrskega dne leta 2010, ko sem se znova spopadala z enim svojih napadov obsesivnih misli o samoizničenju. Začela sem si zapisovati različne scenarije, kako vse ne bi naredila samomora (pri teh rečeh sem zelo pikolovska in stvari ne maram prepuščati naključju). Ko so bile zapisane, so te misli postale absurdne, smešne in neškodljive. Zdelo se mi je, da bi se v tem miselnem procesu morda lahko našli tudi drugi ljudje in da bi se jim utegnili zdeti zabavno in razorožujoče slišati te misli, izrečene na glas. Potem sem se vprašala, od kod bi te misli pravzaprav lahko prišle, in iz mene se je začela izlivati celotna zgodba.«

- Signe Baumane

Ob **premieri filma v Kinodvoru** v oktobru 2015 je prek spleta potekal **kratek pogovor z avtorico**, ki ga je vodil Igor Prassel. Posnetek pogovora je dostopen na spletnem naslovu https://www.youtube.com/watch?v=_izaqbp7Ch8.

Nastajanje tega filma je bilo zelo dolgotrajno in s pripravami ste imeli veliko težav ... Lahko pojasnite več o tem procesu?

Glavna težava je bil moj um, ki deluje na poseben način, saj boleham za depresijo. To je bila zame precejšnja ovira. Druga ovira je bilo financiranje, ker nisem bogata, v resnici sem precej revna, delujem pa neodvisno in ne poznam veliko financierjev. To zagato je bilo kar težko rešiti. Toda na koncu sem zaprosila za tri podpore in projekt je dobil podporo dveh organizacij. Nato sem dobila še podporo organizacije Woman make movies. S tem je moj projekt postal neprofiten, kar je pomenilo, da so ljudje, ki so ga podprli, lahko uveljavili davčne olajšave.

Denar smo zbirali tudi prek kick-starterja in zbrali nekaj več kot 50.000 dolarjev.

Lepo je videti, da neodvisni ustvarjalec lahko uresniči svoj film z močno željo in energijo.

Je res, da je film v Latviji naletel na buren odziv, ker so tam duševne motnje še vedno tabu?

Latvijci so se o duševnem zdravju začeli pogovarjati šele maja 2014, ko je neka javna osebnost v intervjuju v zelo znani reviji povedala, da trpi zaradi klinične depresije. To je bil velik škandal. Ljudje so se spraševali, kako je lahko depresivna, če pa je bogata, lepa in slavna.

*Nekaj tednov kasneje sem se tam pojavila še jaz, saj sem promovirala **Kamenje v mojih žepih**.*

Ljudje so bili zmedeni – je torej sprejemljivo, da se o tem pogovarjamo? Nato je film v latvijski družbi postal jedro diskusije o duševnem zdravju. V kinematografih je igral od avgusta 2014 do februarja 2015, kar je precej dolgo. Pri svojem delu so ga uporabljali tudi psihologi in se o njem pogovarjali s pacienti. Izbrali so ga celo med deset najpomembnejših dogodkov v letu 2014.

Gre torej za zgodbo o uspehu?

Če sem iskrena, moji sorodniki filma še vedno niso povsem sprejeli. Izdala sem njihove skrivnosti. Še vedno me je strah iti v Latvijo in se soočiti z njimi. Moja ožja družina – mama, oče, sestra in sin – misli, da je film krasen, da je bil že čas, da o tem začnemo govoriti.

Sorodniki pa tega niso želeli. Mislijo, da nisem imela pravice, da sem povedala še njihov del zgodbe. Latvija je majhna država, in čeprav sem spremenila imena, so ljudje zelo hitro ugotovili, kdo je kdo. Še vedno gre za stigmatizacijo. Če ljudje vedo, da imaš depresijo ali duševno motnjo, te lahko odpustijo. To je nevarno razkriti. Zato razumem njihov strah. Žalosti me, da sem jih na ta način izdala. Ampak sem umetnica, to sem morala narediti. Ni šlo drugače.

kritike

»S **Kamenjem v mojih žepih** se Signe Baumane prek družinske zgodovine požene v globine depresije ter nam servira bistroumen, duhovit in presenečenj poln animirani celovečerec. Ta na roke izrisani celovečerni prvenec, ki ga vodi skoraj melodično naglašeni voice-over gospe Baumane, korenini v duševnih bojih njene latvijske babice in drugih sorodnikov, pripovedovan pa je s psihološko inteligenco, vražjo ironijo in jedkim smislom za humor.«

- Nicolas Rapold, The New York Times

»Kot zgodnejši kratki filmi Signe Baumane je tudi skozi leta nastajajoč **Kamenje v mojih žepih** goreče feminističen. V njem zoperstavlja priložnost in dolžnost ter sprašuje, zakaj bi se morale ženske odreči svojim sanjam, da bi ugodile drugim ljudem. Nekatero podobe, kot je tista, kjer je ženska ujeta pod steklenim zvonom, njen mož pa jo opazuje od zunaj, odlično poosebljajo zakonsko zvezo, kot so jo občutile Anna in njene potomke.«

- Alissa Simon, Variety

»Voice-over naracija kot značilni slog Signe Baumane pristaja pogosto nadrealistični animaciji v prostem teku in uspe mu stkati temačno, impresivno nekonvencionalno zgodbo. Samomor je po naravi stvari turobna pripovedna snov, toda Baumanejeva s svojo družinsko pripovedjo ravna duhovito in s stilom.«

- Mark Adams, Screen Daily

»Avtorica skozi prvoosebno pripoved pravzaprav raziskuje družinsko preteklost oziroma intimno anamnezo svojih prednikov, v tem raziskovanju in razkrivanju največje zasebnosti pa zraste pred nami neka tragična freska polpretekle vzhodnoevropske zgodovine, zaznamovane s totalitarnimi režimi. Je pa seveda možna tudi interpretacija dela skozi feministično optiko, saj govori o inerciji družbenega zatiranja neprilagojenih posameznic in o takšnih in drugačnih načinih pokoravanja nezaželenih individualistk, pri katerem so voljno sodelovale tudi uradne institucije pod zastavo kolektivnega zdravja in egalitarnega 'razsvetljenstva'.«

- Gorazd Trušnovec, Ekran

izhodišča za pogovor o filmu

materinstvo in vloga žensk v družbi

V Latviji dvajsetih let prejšnjega stoletja, podobno kot drugje po Evropi in svetu, je bila vloga žensk v družbi večinoma omejena na reproduktivno in neplačano gospodinjsko delo, torej materinstvo, družino in dom. Izobrazba je bila privilegij moških, predvsem višjih slojev. Skozi preplet zgodb različnih generacij v pripovedi filma **Kamenje v mojih žepih** postaja razvidno, da se tudi desetletja in desetletja kasneje te vloge niso popolnoma spremenile. Pripovedovalka Signe čuti pri najpomembnejših odločitvah v svojem življenju podoben pritisk kot njena babica Anna. Ko nepričakovano zanosi, se ne zmore upreti svoji konservativni družini, ki od nje zahteva, naj se poroči, čeprav to zanjo pomeni, da se bi morala odreči svojim sanjam: postati umetnica in pisateljica.

Ženske v **Kamenju v mojih žepih** morajo ves čas izbirati med svojimi sanjami in samouresničenjem ter družino, ki zanje pomeni, da v življenju ne morejo več početi ničesar drugega. Način, na katerega film ti dve možnosti predstavi, je nepričakovano drugačen od večine podobnih upodobitev v filmih, na televiziji in predvsem v književnosti. Tudi danes se pripovedi o ženskah, če se končajo »srečno«, najpogosteje zaključijo s poroko in/ali nosečnostjo. Te pripovedi so košček v širši ideologiji materinstva, ki se prikazuje in predstavlja kot edina izpolnitev v življenju ženske, kot nagon oz. nekaj, do česar ženske čutijo biološko potrebo, skratka, kot nekaj »naravnega«, prikrivajo pa dejstvo, da gre pri tem pogosto za odrekanje delu svojih potreb in ciljev v zameno za skrb za druge, dolgoletno čustveno, mentalno in telesno obremenitev ter položaj večje ranljivosti, tudi v ekonomskem smislu, delno izgubo samostojnosti in družbene moči, zlasti v primerjavi z moškimi. **Kamenje v mojih žepih** pri svojih junakinjah za razliko od takšnih – prevladujočih – prikazov izpostavi dejstvo, da je obsojenost teh žensk na materinstvo in gospodinjska opravila lahko tudi zatajitev, ne pa izpolnitev sanj, da te doživljajo telesno, čustveno in mentalno izčrpanost in da o svojem življenju še zdaleč ne odločajo same.

Kako so moška in ženska vloga, poslanstvo, samouresničitev, materinstvo in očetovstvo pretežno predstavljeni v filmih, na televiziji, v književnosti in v drugih medijih?

Zakaj so v filmu materinstvo in izobrazba oz. kariera nezdružljivi? Je tako še vedno? Kaj je še danes »dilema« žensk, kot jo označujejo mediji? Zakaj moški te »dileme« nimajo? Zakaj je Indulis v filmu imel pravico do poklicne samouresničitve, četudi so njegove ambicije družino

pripeljale v težek položaj, Anna pa se je svojim poklicnim sanjam morala odpovedati? Se položaj neenakopravnosti v gospodinjstvu danes rešuje z enakovrednejšo porazdelitvijo dela med spoloma ali s prelaganjem dela na najeto pomoč? Kdo je to?

Sta kariera in materinstvo enakovredna? Gre pri tem res za »naravno« nagnjenost spolov? Kdo ima več moči, ekonomske neodvisnosti, vpliva, avtoritete? Zakaj gospodinjsko delo ni plačano? Poznate primere, ko se ta porazdelitev spreminja, ko npr. moški opravljajo večji del gospodinjskega ali starševskega dela, ženske pa se bolj posvečajo karieri? Menite, da so odločitve o karieri, starševstvu, razdelitvi dela ... stvar »naravnega« nagnjenja spolov, stvar posameznikove odločitve oz. dogovora med partnerjema, ali pa so tudi odraz prevladujočih ideologij, družbenih razmer in tradicije? Kako so te možnosti prikazane v filmu?

Kako na Signino babico, Anno, gleda njenih osem otrok? Zakaj jo opisujejo kot svetnico? Čemu služi prepričanje, da sta požrtvovalnost in samoodrekanje označena kot nekaj hvalevrednega, posledice, ki jih puščata na posameznicah, pa so spregledane?

Kaj partnerstvo in kaj starševstvo pomenita za ženske in kaj za moške v filmu? Zakaj za ženske pomenita obremenitev, delo, odrekanje in skrb, medtem ko za moške prenašanje lastnih genov, nadaljevanje rodu? Zakaj Signe reče, da njen dedek, Indulis, pri načrtovanju širjenja svojih genov ni pomislil na gene z ženine strani družine?

Kako menite, da se je vzpostavljala in se ohranja ideologija materinstva in rodnosti? Kakšno vlogo so pri tem imeli in še imajo država, religija, vladajoči sloji, ideologije? Kako v tej luči gledate na ideologijo svetosti življenja oziroma pravico do odločitve (splav) ter na kontracepcijo? Kaj menite, da bi o teh vprašanjih dejali posamezni liki iz filma, kakšna stališča in poglede bi zagovarjali?

Kakšni sta (bili) vloga žene in vloga moškega v zakonu? Kaj je pomenilo, da je Indulis od Anne zahteval spolni odnos vsak dan, četudi je ona ob tem nepremično strmela v strop? Zakaj so spanje z možem imeli za ženino »dolžnost«? Kaj pomeni posilstvo? Zakaj se temu ni reklo posilstvo? Kako je s tem danes?

pripovedovalski glas

V **Kamenju v mojih žepih** je pripovedovalski glas zelo neznačilen: poleg tega, da je ženski, kar je še vedno redkost, govori v latvijsko naglašeni angleščini, kar po merilih govornih šol sicer velja za napako oz. pomanjkljivost. To dejstvo je pomembno predvsem v političnem smislu, saj imamo za »standardne« najpogosteje jezikovne različice, ki izvirajo iz kulturnih, političnih, ekonomskih, geografskih, vojaških in drugačnih središč moči, v Sloveniji na primer osrednjeslovensko narečje, v Veliki Britaniji aristokratsko kraljičino angleščino (ki jo dejansko govori manj kot 3 % vseh govorcev), v ZDA severnoameriški ali transatlantski dialekt in tako naprej. Poleg tega so pripovedovalci – predvsem v filmskih in televizijskih tekstih – pretežno moški. »Nestandardne« jezikovne različice, ki jih povezujemo na primer z določeno necentralno regijo, delavskim razredom, priseljenci ali območji nekdanjih kolonij, pa tudi jezikovni registri, ki jih povezujemo s spolom ali spolno usmerjenostjo, imajo lahko v javnem prostoru oz. v filmskem, televizijskem ali književnem tekstu subverziven učinek.

Pripovedovanje v **Kamenju v mojih žepih** se od večine drugih – predvsem dokumentarnih – filmov razlikuje tudi v tem, da ne poskuša dajati vtisa objektivnosti, resnosti, čustvene neprizadetosti oz. nevpletenosti in uravnoteženosti. Pri tem je pomembno premisliti, kakšen učinek ima na gledalko in gledalca (»standardni«) pripovedovalski glas (moškega spola), ki torej govori v dominantni jezikovni različici, pri tem privzame videz objektivnosti in uravnoteženosti, hkrati pa mu določeno avtoriteto podeli že sam status pripovedovalca. Vtis realizma in objektivnosti, ki ga taki teksti poskušajo doseči, je torej lahko problematičen, saj s tem poskušajo vplivati na gledalca in gledalko ter pri njej doseči večje zaupanje.

Kdo pripoveduje v filmu **Kamenje v mojih žepih**? Kako se glas razlikuje od običajnih pripovedovalcev v filmu, na televiziji in radiu (glede na spol, naglas oz. jezik, čustveno vpletenost)? Je glas uravnovešen, objektivni, ali je čustveno vpleten (dramatičen, sarkastičen, nejeveren ...)? Kako dojemamo »običajne« pripovedovalce in kako dojamemo pripovedovalko v **Kamenju v mojih žepih**? Ali se o prvih sploh sprašujemo – smo nanje sploh pozorni? Komu bi bolj zaupali, da govori resnico? Zakaj (prvim)? Zakaj imamo njihove lastnosti (npr. govor v zborni, osrednjeslovenski slovenščini, čustveno nevpleten oz. uravnotežen govor) za bolj zaupanja vredne?

Je film bližje resnici, če daje vtis resničnosti s konvencijami realizma, standardizacijo pripovedovalca ipd., ali če opozarja na svojo pristranskost? Smo kdaj sploh lahko zares

objektivni, glede na to, da nas kot ljudi neizogibno zaznamujejo spolni, razredni, politični, geografski, kulturni, religiozni in drugi dejavniki?

medijske in kulturne reprezentacije duševnih motenj

V filmu **Kamenje v mojih žepih** meja med duševnimi motnjami in neprilagojenostjo na konservativno, patriarhalno okolje ni enoznačno definirana. Junakinje filma – Anna, Miranda, Signe, Linda in Irbe – so najverjetneje nagnjene k duševnim obolenjem, vendar razvoj bolezni sproži okolje, ki od njih zahteva, da svoje želje, sanje in ambicije podredijo tradicionalni vlogi žene in matere, ali pa jim samouresničitev preprečuje na drugačen način.

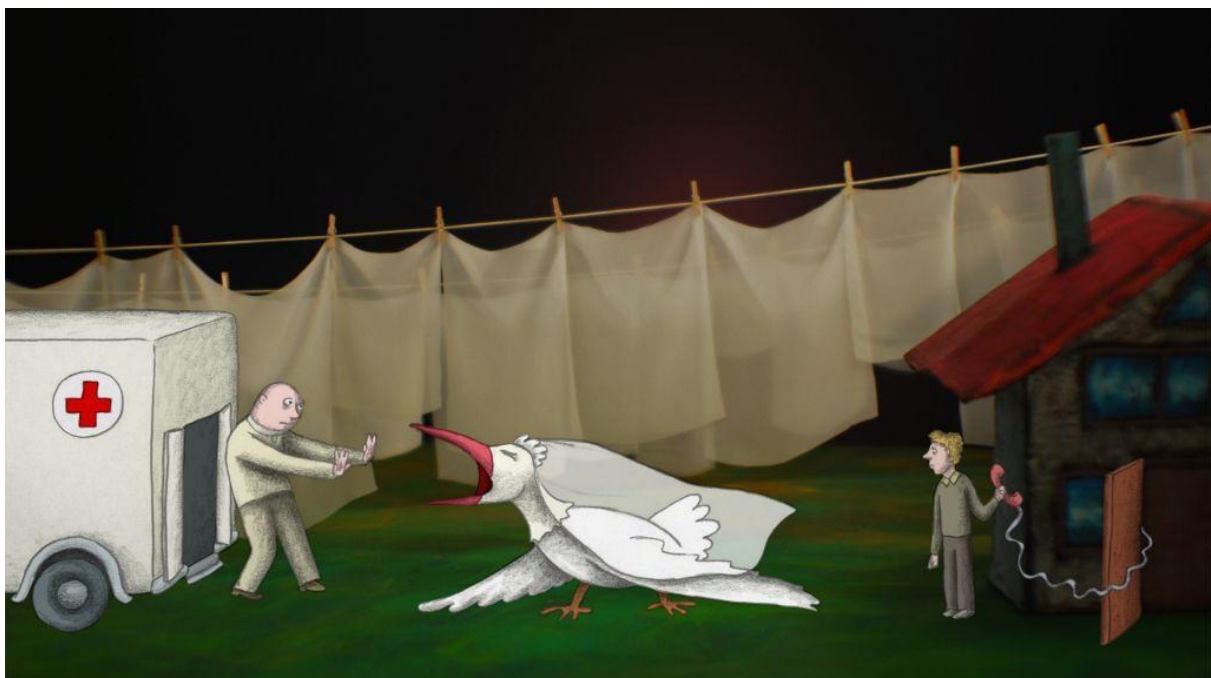
Pri tem je bistveno, da pripoznamo zgodovinsko vlogo oznake duševnih bolezni, ki je pogosto služila discipliniranju oz. upravljanju z neprilagojenimi posameznicami in posamezniki, bodisi v obliki medikalizacije (»zdravljenja«) ali zapiranja v ustanove, kakršne so psihiatrične bolnišnice, in posledičnim odvzemu pravic do odločanja, tudi v pravnem smislu. Najočitnejši tak primer je »histerija«, ki je pri ženskah predvsem v devetnajstem stoletju služila kot diagnoza za celo vrsto duševnih in drugih bolezni, predvsem pa za neprilagojenost na rigidne družbene omejitve, na primer v primeru pretiranega spolnega poželenja ali zavračanja spolnih odnosov z možem, pa tudi za splošno »nagnjenje k povzročanju težav«.

Kako so v filmu prikazane različne duševne bolezni – na primer depresija? Kaj predstavlja kačast duh s človeško glavo? Kako Signe opisuje doživljanje depresije? Kaj se dogaja z

njenimi rokami? Kako na koncu filma opisuje svoje telo in kaj se dogaja znotraj meja njene kože? Kaj pa druge junakinje – na primer njena babica Anna? Se spomnite, kdo se pokaže iz vode? Gre za posebitev depresije ali kaj drugega? Kaj pa Miranda, Linda in Irbe? Kako te težave film ponazori likovno?

Zakaj se v filmu Signe spopada s svojo družino, ko obišče psihiatrinjo? Zakaj želijo njene težave pomesti pod preprogo? Kako družina vidi težave njenih sorodnic – na primer Linde? Vas to spominja na mnenje, ki ga imamo o duševnih boleznih še danes? Zakaj so ti bolniki stigmatizirani? Je razlog strah – in če je tako, zakaj? Česa se boji Signina družina? Kako so duševne motnje prikazane v starejših filmih? Kaj pa danes? Kako je prikazano zdravljenje, na primer psihiatrično? Kaj pa psihoterapija? Kako danes razmišljamo o ljudeh, ki imajo depresijo? Je pri nas obiskovanje psihoterapevta ali psihiatra še vedno stigmatizirano? Ali o depresiji kdaj govorijo kot o motnji, ki jo je mogoče pozdraviti z »močno voljo«?

Kaj veste o duševnih boleznih, ki so omenjene v filmu? Zakaj v filmu niso opredeljene posamezne diagnoze? Bi lahko rekli, da avtorica nanje ne pristaja oz. jim ne zaupa ali vidite v tem druge razloge?

animacija

Močno stilizirana animacija v **Kamenju v mojih žepih** večino časa ne deluje samostojno, temveč služi kot ilustracija besedilu, ki ga bere pripovedovalka, predvsem na metaforičen in nekoliko manj na dobeseden način. Depresija ali smrt denimo privzameta obliko kačastega duha s človeško glavo, možgane režejo na rezalni deski, duševne bolnice so ujete v steklenički zdravil, Annin starejši mož, ki jo sili v spolne odnose, se v spalnici Signine babice spremeni v modrega zajca, sovjetska psihoterapevtka je v primerjavi s Signe čedalje večja, medtem ko se ona sama manjša, vpliv Signinih staršev jo pri psihiatrinji v obliki dveh majhnih figuric poskuša ustaviti, da ne bi povedala resnice. Še bolj abstraktne ravni zgodbe so poudarjene tudi s spremenjeno animacijsko tehniko: namesto ročno risanih podob je uporabljena animacija stop-motion (na primer pri nedoločljivih, brezobličnih, a zastrašujočih gmotah, ki Signe s svojimi ugovori poskušajo preprečiti, da bi postala umetnica, in spominjajo na ponotranjene kritike iz okolice, ki se v nas oglasijo vsakič, ko se počutimo negotovo).

Kako je v filmu uporabljena animacija? Kaj sporoča pretirana velikost ali majhnost določenih ljudi ali njihovih delov telesa? Kaj pomeni, ko so ljudje predstavljeni ali primerjani z določenimi živalmi? Kako so upodobljena čustva? Kako se film v tem razlikuje od drugih animiranih filmov? Kako čustva, notranja stanja ali fiziološke procese, vse, kar »ni vidno navzven...«, prikazujejo filmi na splošno? Kaj pa igrani filmi?

predlog za dodatne dejavnosti

začetek oktobra: obisk Mesta žensk

Vsako leto na začetku oktobra v Ljubljani poteka mednarodni festival sodobnih umetnosti – Mesto žensk. Film je bil premierno prikazan na 21. festivalu Mesto žensk, ki se je odvil med 5. in 15. oktobrom 2015 in ga je združevala osrednja tema Telo – moj teritorij. Festival je v svoji zasnovi transdisciplinaren, kar pomeni, da umetnice, ki na njem nastopajo, z različnimi žanri pogosto eksperimentirajo in prestopajo njihove meje. Festival poskuša spodbujati dialog, nova spoznanja in živahno razpravo med sodelujočimi umetnicami, teoretičarkami in občinstvom. Ker drugi festivali in kulturne prireditve pogosto zapostavljajo ustvarjalnost umetnic, je glavni kriterij za selekcijo del in dogodkov prav žensko avtorstvo: avtorice vseh konceptov in idej so ženske. V tem pogledu je Mesto žensk prostor, ki opozarja na nesorazmerno reprezentacijo in sodelovanje žensk v umetnostih. www.cityofwomen.org

marec 2016: obisk Tedna možganov v Kinoteki in Atriju ZRC

Teden možganov (v izvirniku Brain Awareness Week) je mednarodna akcija, ki se odvija tretji teden v marcu in med katero vsako leto organizacije širom sveta pripravijo številne izobraževalne dogodke, katerih namen je ozaveščanje laične in strokovne javnosti o osebnih in družbenih koristih raziskovanja živčevja. Pri nas SiNAPSA, Slovensko društvo za nevroznanost, s pomočjo drugih organizacij in posameznikov v tem tednu organizira številna predavanja, delavnice, ogleda filmov s pogovori in komentarji, likovni natečaj za mlajše in okroglo mizo. www.sinapsa.org/TM/

literatura

Baumane, Signe. »Biography.« *Spletna stran Signe Baumane*: www.signebaumane.com.

Splet.

Chevat, Zoe. »In New Surreal Animated Film "Rocks In My Pockets", Depression Is A Ghost.« *BitchMedia*. 17. september, 2014. Splet.

Haskell, Molly. *From Reverence To Rape*. Baltimore: Penguin Books, 1974. Tisk.

Maines, Rachel P. *The Technology of Orgasm: "Hysteria", the Vibrator, and Women's Sexual Satisfaction*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1998. Tisk.

Silverman, Kaja. *The Acoustic Mirror: The Female Voice in Psychoanalysis and Cinema*. Bloomington: Indiana University Press, 1988. Tisk.

